

Галина Талантова

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕКИ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Досвід діяльності бібліотек свідчить: їхні можливості щодо наукової і дослідної роботи не однакові. Там, де згуртовані творчі ініціативні кадри, існує міцна матеріально-технічна база - потенціал НДР вищий, ніж у більшості бібліотек, де не створено умов для творчості. Тому в таких установах займаються завданнями прикладного характеру. Йдеться про збирання статистичних відомостей, їх обробку та аналіз, що стає основою для розробки методичних рекомендацій з конкретного технологічного процесу або роботи відділу й бібліотеки в цілому. Такою є специфіка діяльності й наукової бібліотеки (НБ) Львівського університету. Науково-дослідна робота спрямована на поліпшення обслуговування читачів. Так, за участю і при допомозі навчально-методичного відділу й обчислювального центру університету було проаналізовано забезпеченість підручниками та посібниками студентів усіх факультетів і форм навчання. Стало ясно, що треба активніше залучати до комплектування фондів і до відбору на списання застарілих видань співробітників кафедр університету.

З комерціалізацією видавничої діяльності тираж підручників скоротився, і задовольнити попит студентів нині неможливо. Тому бібліотека змушена була обмежити видачу літератури на абонементі з тим, щоб студенти перенесли працю з нею в читальні зали.

Розширюється мережа факультетських бібліотек. Три з них уже функціонують.

Вивчення інформаційних властивостей читальних каталогів НБ дало цінний матеріал, за допомогою якого вдосконалюватимуться алфавітні й систематичні каталоги, вдасться чіткіше розмістити за розділювачами картки з описами видань, що надходять. Визначені розділи для першочергового редагування.

Зміни політико-правової структури країни спричинили виникнення нових понять, що не відбиті в таблицях ББК. Тому систематизатори ввели перелік нових понять і термінів суспільного життя. Реорганізовано підрозділи: історія, економіка, право, філософія. Створено новий розділ Ф 010 - політологія, схема якого розроблялася викладачами кафедр університету спільно із

систематизаторами. Опрацьовано нову схему періодизації історії України. Схему було використано для добору і систематизації літератури, її списки включено в підручник з політології (видання Львівського університету)¹.

Важливим завданням дослідження є вивчення частоти відвідувань, тривалості занять у залах, визначення коефіцієнта використання читальних місць, аналіз запитів читачів, обертаності окремих частин фонду, впливу кількості відвідувань на якість навчання.

Обробка статистичних даних, підсумків анкетного опитування читачів та вивчення запитів окремих груп студентів дали цікаві відомості. Так, головний читальний зал у 1992 р. відвідували: 3% - щоденно; 36% - щотижня; 33% - щомісяця; 20% - щоквартально; 6% - раз на півроку; 2% - раз на рік.

Звичайно, студенти, крім фундаментальної бібліотеки, працювали в читальних залах філіалів та пересувок. Враховуючи це, відвідування по факультетах розподіляються так: фізики, економісти, філологи - найбільша кількість; далі - студенти механіко-математичного, хімічного, історичного факультетів; потім - юристи, біологи, факультет іноземних мов, за ними - журналісти, географи, геологи.

Аналіз показав, що краще навчалися ті студенти, які протягом семестру сумлінно працювали з книгою.

Місце за кількістю відвідувань	Назва факультету	Процент успішності за підсумками сесії
1 місце	фізичний	84%
	економічний	82%
	філологічний	85%
4 місце	прикладної математики	71%
	геологічний	52%

Хоча успішність ніби прямо не залежить від відвідувань бібліотеки студентами, проте на природничих факультетах коефіцієнт якості навчання значно нижчий, ніж на гуманітарних, студенти

¹ Політологія / За ред. О.І.Семківа. - Львів: Світ, 1993. - 576 с.; Бібліог. с. 539-570.

яких важче засвоювали програмний матеріал. Впала успішність на факультетах юридичному і журналістики через брак нових видань з усіх спеціальних дисциплін.

Для аналізу читацької зацікавленості було взято шість академічних груп 1-2 курсів історичного та фізичного факультетів. З'ясувалося, що із загальної кількості отриманих на абонементі видань питома вага літератури з різних галузей знань розподіляється так:

	Історики (3 академічні групи) (%)	Фізики (3 академічні групи) (%)
Література за фахом	45	47
Про політичних діячів	5.7	7.8
З філософії	8.3	7.9
Про молодь	4.5	2.6
Поесія і проза сучасних письменників	5.8	7.1
Зарубіжна класика	5.9	6
Про фантастику	9.5	8.9
Спорт	4.1	6.9
Мистецтво	2.5	2.7
Інша	3	2.1

Виявилось, що читацькі інтереси студентів молодших курсів більш різносторонні. Старшокурсники зосереджуються на фаховій літературі, частіше звертаються до періодики, літератури з питань політики, економіки, історії та законодавства.

Інтереси читачів враховуються у процесі комплектування фондів, під час організації інформаційних та тематичних книжкових виставок, просвітницьких заходів.

У рамках програми «книжкові фонди НБ ЛДУ - безцінні скарби духовності» вивчаються унікальні видання: примірники з автографами, маргіаліями, екслібрисами, книги з приватних бібліотек. Працівники відділу бібліографії виявляють у фондах і здійснюють бібліографічний розпис періодичних видань на тему: «Питання мови на сторінках преси ХІХ ст.». Спеціалісти відділу рідкісної книги працюють над формуванням колекцій та описом інкунабул.

Плановою науковою роботою є складання і видання у співробітництві з кафедрами університету бібліографічних покажчиків. Протягом 1991 - 1993 рр. вийшли:

1. Культура української мови: Бібліографічний покажчик (1985 - 1990 рр.) / Укл.: М.Гордій, Г.Домбровська, Т.Романченко, наук. ред. Т.Панько. - Львів: ЛДУ, 1991. - 71 с.
2. Панько Т.І., Гордій М.П., Домбровська Г.М. Матеріали до бібліографії Ковалика-дериватолога. - Львів, 1991. - С. 108 - 111.
3. Драгоманов і Галичина: Бібліографічний покажчик / Укл.: М.Гордій, Г.Домбровська, Т.Романченко; наук. ред. Н.Зашкільняк. - Львів, 1992. - 62 с.

Здано до друку:

1. Дутчак Ярослав Йосипович: Бібліографія до 60-річчя від дня народження професора Львівського університету / Укл. М. Любицька; наук. ред. О.Миколайчук.
2. Питання рідної мови у виданнях «Просвіти» / Укл. М.Гордій, Г.Домбровська; наук. ред. Т. Панько.

Науково-методична діяльність НБ спрямована на пошук та розробку форм і методів раціональної праці або вдосконалення технології. На методичній раді обговорювалися такі питання: удосконалення процесу виконання читацького замовлення, ефективність інформування керівного складу університету з проблем вищої школи, визначення критеріїв для формування фонду рідкісної книги та стародруків, ресистематизація та реорганізація розділів систематичного каталога з точки зору фахівця, шляхи активізації просвітницької роботи, вдосконалення сумарного обліку книжкового фонду, раціоналізація у комплектуванні фондів кафедральних бібліотек, організація читального залу періодичних видань, методика відбору й перегляду поточної періодики для оперативного поповнення генеральної довідкової картотеки журнальних статей, порядок відбору літератури на списання.

У перспективі планується переведення бібліотечних процесів на автоматизовану технологію. Формуються бази даних про друковані праці співробітників університету. Розроблено програмне забезпечення для автоматизованого вводу повного бібліографічного опису монографічних, багатотомних і серіальних видань.

Формування електронного каталога ґрунтується на нових надходженнях з 1994 р. На стадії тестування - програма опису видань ХУІ - ХУІІІ ст. Основні та додаткові каталожні картки будуть роздруковуватися. Надалі створюватимуться бази даних на унікальні й рідкісні видання. Для цього потрібна локальна бібліотечна електронна система (ЛБЕС).

Програми днів науки, що проходять у бібліотеці,

публікуються в збірнику матеріалів звітної наукової конференції університету, а теми найцікавіших доповідей - у бюлетені «Вузівська бібліотека: Історія. Теорія. Досвід роботи» (Ред. кол.: М.Павлунь, М.Божко, Г.Талантова, В.Кутик, Л.Шаповал, І.Цвіркун), який видає НБ університету.

Щоб діяльність структурних підрозділів була

науковою, реорганізовано відділи опрацювання, книгозберігання, обслуговування; розширені - методичний, резервного фонду, рідкісної книги; організовано відділ наукової систематизації літератури. Все це сприятиме поліпшенню діяльності бібліотеки і вдосконаленню обслуговування читачів.

Євгенія Карпівська

ПРО ДЕЯКІ «МОВНІ ХВОРОБИ»

Повернення української мови в професійну сферу - процес тривалий і болісний. Адже зрозуміло, що заміна російської мови, яка впродовж десятиліть тут необмежено панувала, передбачає розв'язання цілої низки невідкладних завдань. Це передусім вироблення й нормування власної термінології та взагалі власного ділового стилю з відповідною лексикою, сталими зворотами, правилами оформлення ділових паперів. Ясна річ, створення такого професійного мовного «інструмента» вимагає від фахівців і вдосконалення знань з граматики та орфографії української мови, опанування й творчого використання її лексичних багатств. Тільки поглиблене вивчення української мови є запорукою успіху в створенні природного, гнучкого, різноманітного в способах вираження думки українського професійного мовлення.

Українізація професійної сфери, на жаль, неминуче проходить етап інтерференції мов, передусім української та російської, тобто етап взаємодії, взаємонакладання мов, що виявляється в численних помилках і недоліках україномовних текстів. Ці огріхи свідчать про те, що наше професійне мовлення ще хворіє на численні хвороби, без подолання яких неможлива його повноцінна українізація. Знайомство з деякими бібліотекознавчими публікаціями останніх трьох років переконує в тому, що подібні «хвороби» властиві і цій професійній галузі. Найпідступніша з них - сліпе копіювання засобів творення й відмінювання російських слів, а також засобів побудови сталих зворотів, синтаксичних конструкцій, властивих російській мові. Сліпе тому, що воно призводить до творення українських слів, словосполук, які не відповідають нормам граматики сучасної української літературної мови, а отже, свідчать про недостатнє володіння нею. При спорідненості російської та української мов сліпе копіювання загрожує перетворенням українського професійного мовлення на сумнозвісний «суржик». Утвердження ж цього мовного монстра в професійній сфері гальмує її повноцінну українізацію.

Копіювання зразків іншої мови не завжди є сліпим. Воно може бути й творчим, ґрунтуватися на доброму знанні як рідної, так і чужої мови, а

отже, копіювання зразків творення слів може здійснюватися за допомогою ресурсів рідної мови відповідно до норм її граматики. Таке творче копіювання здобуло в лінгвістиці назву калькування (від франц. *calque* «копія») і перетворилося на потужний засіб поповнення словникового фонду мов. Саме таким способом в українській мові утворено численні терміни (пор. рос. *полупроводник* і укр. *напівпровідник*, *телевидение* і *телебачення*, *радиовещание* і *радіомовлення*) та емоційно забарвлені слова (пор. *очковтирательство* і *окозамшлювання*, *уравниловка* і *зрівнялівка*).

Копіювання виявляється в різних формах. Приміром, наслідуватися може морфемна структура слова, а саме: її значущі компоненти (префікси, корінь, суфікси) просто транслітеруються засобами української мови. Питомим українським у таких словах є лише закінчення, завдяки якому вони й набувають псевдоукраїнського вигляду. Наприклад, російське слово *понятийный* (*понятийный аппарат*) українською мовою передається як *понятійний* замість нормативного *поняттєвий* (пор. з *чуттєвий*, *життєвий*, *взуттєвий* тощо); російське *обесцененный* перекладається як *обезцінений* замість нормативного *знецінений* (пор. із *знесилений*, *знедолений* тощо); російське *значимость* відтворюється українською як *значимість* замість належного *значущість* (від *значущий*). Інколи спостерігається певний творчий момент у такому копіюванні, намагання використати при творенні відповідника словотвірні елементи української мови (префікси, основи складних слів тощо). Прикладом такого поєднання творчого й сліпого копіювання можуть служити слова *багатоцілевість* замість *багатоцільовість* (пор. з рос. *многоцелевость* від *многоцелевой*), *співставляти* замість *зіставляти* (пор. з рос. *сопоставлять*). До таких прикладів належить і дієслово *співпадати* (пор. з рос. *совпадать*), яке широко вживається замість нормативного українського дієслова *збігатися*.

До цього ж різновиду сліпого копіювання належить і творення активних дієприкметників з суфіксами *-уч*, *-юч*, *-ач*, *-яч*: *зростаюча тенденція*, *підростаюче покоління*, *системоутворюючі елементи*, *діючий ГОСТ*, *вздємодоповнюючі критерії*, *всєохоплююча дисципліна* та ін. В сучасній українській мові активні дієприкметники поодинокі, напр.: